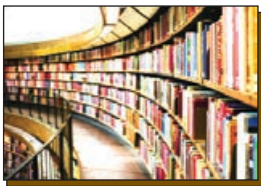

Ədəbiyyat

● Bəxtiyar Vahabzadə - 100

Təbiətin və tarixin əsrərangiz ansambl, harmoniya yaratdığı Şəki şəhərində dünyaya göz açan Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında bu qədim yurda xas mozaik gözəllik və xüsusiyyətləri əks etdirmişdir. Dünyayla tanışlığı hər fəsildə bir rəng alan dağlar və meşələrlə əhatələnmiş, tarixi tikili, saray və abidələr, daş döşəmələrin kompozisiyasından ibarət olan füsunkar məkanda başlayan Vahabzadə həm vətəndaş, həm şair, həm alim, həm ictimai xadim statusunu öz şəxsində uğurla birləşdirmişdir. 100 yaşını qeyd etdiyimiz şairin yaradıcılığı ilə yaxın tanışlıqdan sonra gəlinən qənaət budur ki, Bəxtiyar Vahabzadə daha çox fikir, təfəkkür, idrak şairidir, həm də istiqlal şairidir. O, təbiətdəki hər hansı varlıqdan - dağdan, təpədən, çaydan, vulkandan, yarpaqdan danışanda belə fəlsəfi fikirlərini ifadə edib. Duyğularını və duyğularından doğan düşüncələrini bölüşüb. Sevgi haqqında olan şeirlərinin əksəriyyətində də sevdiyi ona onun üçün maraqlı və ecazkar olub ki, özündə sirr və məna gizləyib, həmişə sehrini saxlaya bilib, belə deyək, sevgilinin cazibəsi gizlədə bildiyi məna, sahib olduğu hikmət qədər olub. Bəxtiyar Vahabzadə tarixin cəmi bir əsrinə şahidlik edib. Amma sanki o, tarixlə yaşıddı, insan oğlunun həyat var olandan çəkdiklərinə, yaşadıklarına bələddir. Onun şeirində Nəsiminin fəlsəfəsi Füzulinin kədəri ilə qovuşuqdur, amma müasir insanın öz fəlsəfəsi hesab edəcəyi qədər sadə və eyni zamanda dərinidir. Onun poeziyasında Nizami və Vurğunun hikməti də bir dalğadadır. Anlaşılan və həmişə aktual.

"Taleymiz qələm verdi əlimizə..."

Bəxtiyar Vahabzadənin poetik "mən"i daim ikinci səsi ilə savaşırdı. Oxucuya elə gəlir ki, şair içindəki səslə heç vaxt barışıq mövqeyində olmayıb. Daim tənbəh, ittiham və tənqid... Elə bu məqamda şairin məşhur "təkcə ondan razıyam ki, özümdən narazıyam", - mısrası yada düşür. Şairin iç dünyası iki zidd qütbün - şadlıqla kədər, qorxuyla sevginin mücadilə meydanına bənzəyir. Əminliklə demək olar ki, Bəxtiyar Vahabzadəni heç kim özü qədər sorğu-suala çəkməyib. O, özünün ən yaxşı həmsöhbəti, ikinci səsi ilə dialoqlarında maraqlı tərəf-müqabili olub.

Bəxtiyar üçün gözü görməyən insan hələ kor deyil, onun üçün özü kor olanla gözü kor olanın fərqi var. Göz baxmaq üçün yox, görmək üçündür və bu qənaət poetik qənaət olmayıb, şairin bütün yaradıcılığında görünən tendensiya. Bəxtiyarın poetik "mən"i həmişə mahiyyəti görə bilib. Ümid, xəyal, inam və sevgi Bəxtiyar şeirinin əsas qəhrəmanlarıdır.

İşıqın gücünün zülmətdə, elmin gücünün cəhalətdə bilindiyni deyən şair zəncir olmasa azadlığın, qəm olmasa şadlığın bilinmədiyini deyir, Allahı ruhunda tapandan bihudə düşüncələrdən uzaq olduğunu yazırdı. Bütün ziddiyyətlərin insanın daxilində qoşa olduğunu yazan şair "Bütövlük" şeirində poetik "mən"inin obrazını XIII əsrdəki sələfi kimi oxucuya təqdim edirdi:

*Matəm də mənəm,
Toy da mənəm, mən.
Arif də mənəm,
Kor da mənəm, mən.*

*Dünya da mənəm,
Gor da mənəm, mən.
Şadlıq da mənəm, qəm də mənəm, mən.
Cənnət də, cəhənnəm də mənəm, mən.
Məhrab da mənəm, səcdə edən də.
Dünya özü əksiylə də vəhdətdədi məndə.
Nəşəm də doğur dərdi-qəminmədən.
Ziddimdə tamam, bir bütövəm mən.*

"Dağda şələlə kimi" şeiri də şairin qayəsi-ni açıqlayan şeirlərdəndir. Ömründə bir neçə dəfə "ölənlər" in ölümünün səssiz olduğunu yazır, orta yol seçənlərin, gah səhərə, gah axşama, gah qışa, gah bahara dəm tutanların mövqeyinə təəssüflənirdi. Ağlayanda höknürən, güləndə qəh-qəh çəkən, atlarını daşlığa səyirdənlər idi onun dəstəklədikləri. Dənizin xəlifə sakitliyinə yox, qasırgalı dalğasına aşıq olan şair əslində bununla öz həyat və yaşam, insanlıq və kişilik meyarlarını açıqlayırdı. "Dağ şələləsi" onun istəklərinin hüduqlarının boyanı idi. Bir rəngi yox, göylərin min rəngini sevirmə, bir güllü yox, güllərin çələngini sevirəm, - deyən şairin sevgisi sərhəd tanımır, o

öz yaradıcılığında insanın və zamanın, tarixin və təbiətin, barışın və savaşın palitrasını yaradırdı.

Bəxtiyar Vahabzadə Koroğlunun dəlilərinə ehtiyatlı, savadlı "ağıllılar"ın törəməsindən rahat idi.

*Bizi ehtiyata çağıran ağıl
Bir çimdik qeyrətə dəyişdirərdim -*

deyən şair dünyanın siyasi xəritəsini dəyişdirən, yeni yollar açan, cığırılar salanların ağıl

dan çox qeyrət və cəsarətə söykəndiyini düşünür və ağıllı başlardan həm də "dəlilik" umurdu. Şair hesab edirdi ki, qollardakı kilidləri, ayaqdakı zəncirləri, təfəkkürdəki qandalları əzmkarlıq və cəsarətlə açmaq mümkündür.

Şairin istər ana dili, istər istiqlalıyyət, milli azadlıq təfəkkürü uğrunda mücadiləsi fəaliyyətinin bütün istiqamətlərində özünü göstərirdi. Həm pedaqoq, həm alim, həm şair, daha sonra millət vəkili olan Vahabzadənin bütün fəaliyyət istiqamətləri eyni hədəfə xidmət edirdi: haqqını dərk edən, millət

olaraq öz hüquqlarını qoruya bilən, tarixinə sahib çıxan, cəsarət və əzmkarlıq nümayiş etdirən xalqın var olması üçün ona verilmiş bütün tribunalardan layiqincə istifadə edirdi. Bütün yaradıcılığında: şeir, poema, pyes və publisistikasında, həm elmi tədqiqatlarında milli və bəşəri dəyərləri əks etdirirdi. Onun əsərlərində xalqın bütöv obrazı var, desək, yanlışdır. Şərəfli keçmişə malik, zaman-zaman taleyin acı sınaqları ilə üz-üzə qalan, amma hər dəfə külündən yenidən törəyən xalq obrazı.

Bəxtiyarın poetik "mən"i başqalarını özünə yox, özünü hər kəsə, hər şeyə borclu hesab edir. Əyilib gözündən su içdiyi bulaqdan tutmuş, xalq qarşısında, Vətən qarşısında özünü borclu bilən şair düşünür ki, hər kəs öz borcunu anlasa, Vətən bağını şeytan alağı basmaz. Şair sələfi Füzuli kimi kədərdən qorxmur. Qəm onun üçün fikirlərə açar, dərin düşüncələrə ustad. Bəxtiyar Vahabzadənin şeirində əşyalar var ki, onun ətrafında bir fəlsəfi kompozisiya qurulur. Beşik, saat, ayaqqabı, siqar, zindanda döyülən dəmir və sairə. Şair "Beşik" şeirində beşiyi insanın ilk mənzili, ilk yuvasının simvolu kimi təqdim edir. Beşik insanın dünyayla ilk tanış olduğu evdir. Yaddaşı var, ata da, baba da yırgalanıb bu beşikdə. Şair beşiyin üzərindən asılan "Quran", üzərlik, şax-şaxı elə canlı təsvir edir ki, oxucu özünü o beşiyin ətrafında hiss edir. Beşik evdir, ocaqdır. Anaların laylayla ruha Vətən içirdiyi bir yurd yeridir. Laylanın davamı kimi şairin yaradıcılığında bir fəlsəfi missiyanı dəqiqliklə ifadə olunan səs muğamıdır. Muğam Vahabzadə üçün təkcə "daş ürəkləri sındıran", "Kürü qurudan", kinli ürəklərə su çiləyən, buzı yandıran, qəzəbi söndürən, vicdanı oyadan səs deyil. Muğam ananın laylayla ruha süzdüyü Vətən sevgisini canlandıran, tarixin güşünə işıq tutan, yaddaşı oyadan sədadır.

Saat da maraqlı obrazlaşdırılıb şairin əsərlərində. Saatsaz emalatxanasında olan müəllif zamanı göstərən, vaxtın itkisini bildiren bir əşyanın bu qədər bəzənib süsləndiyini, müxtəlif formalarda təqdim olunmasını anlama bilmir. Saat şairin sevmədiyi əşyalardandır, onun fikrincə saatın səsinə ancaq məhkumlar seve bilər. Zamanı bığdiyi üçün, onları azadlığa yaxınlaşdırdığı üçün. Bütün saatların səsinin eyni, çıxqıltısının eyni olsa da, hökmlərinin fərqli və müxtəlif olduğunu bildiren şair saata həm də fəlsəfi məna yükləyir.

Yaxud dəmirin öz dəmir həmcinsi ilə döyülməsinə dözməyib fəryad etməsini görəndən qızılın, - məni də sənin kimi döyüb əzirlər, amma mən sənin qədr incimirəm, - iradəsinə, səni döyən özge, məni döyən özümünküdür, deyə cavab verir. Ümumiyyətlə, gördükləri, şahid olduqları hər hansı həyat hadisəsini mənalandırmayaraq yaradıcı şəxsiyyətlərə xas xüsusiyyətdir. Bəxtiyar Vahabzadə də müşahidə etdiyi hadisələrin, yaşantıların qələmlə tabloları yaradıb oxucusuna göstərə bilər. "Qocalar" şeirindəki kimi,

*Çənə əl üstündə, əl çomaq üstə,
Qocalar əyləşir tin başlarında.
Sinə bayatılı, könül şikəstə,
Ömür varaqlanır yaddaşlarında.*

Yaxud, Qədir Rüstəmovun yanıqlı ifasını seyr edən şair Qədri Şuşasız yetim uşağa, Qədirsiz Şuşanı adı torpağa bənzədir.

"Taleymiz qələm verdi əlimizə" - deyən şair əlində qələm olmağın, əliqələmli olmağın, şair olmağın məsuliyyətini bilir, bu adın haqqını həm vətəndaş kimi, həm yaradıcı insan kimi sonuncu ödəməyə çalışırdı. Taleymiz qələm verdi əlimizə, - deyəndə təkcə özünü, şəxsi taleyini yox, xalqın, vətənin taleyini də nəzərdə tutur, onun bütün ağrılarından, yaralarından yazmağı, çarə düşünməyi özünə borc bilirdi. Şair bütün bunları həm poeziyasında, həm dramaturgiyasında, həm publisistikasında eyni həyəcan və eyni duyğuyla ifadə edirdi. Dar otağına bütün cahanı sığdıra bilən, yazı masasına söz ordusunu toplayan şair dünyanın harasında bir ocaq varsa ürəyinin, fikrinin orda olduğunu yazır, söz adamını, düşüncə adamını dünyanın bütün dərdlərinə məsul hesab edirdi. Bəxtiyar Vahabzadə üçün:

*Şair - fikirlərin çırpınan seli,
Şair - həqiqətin müğənnisidir.
Şair - təbiətin danışan dili,
Şair - cəmiyyətin üsyən səsidir.
Şair - zamanənin, əsrin vicdanı,
Şair - tarixlərin şərafi, şanı.
Şair - bu dünyada zamanın sözü,
Şair - həqiqətin, haqqın güzgülüdür.*

Aygün BAĞIRLI,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent

